

Кавказу вона просунулася від балтів десь близько середини I тис. до н. е., після розселення носіїв поморської культури з Нижнього Повіслення серед лужицьких племен півдня Польщі.

Польський ботанік Ю. Ростафінський, який досліджував етногенез слов'ян і притримувався Вісло-Дніпровської теорії походження слов'ян, поклав в основу своїх досліджень оригінальну джерело-флористичну лексику. Вивчаючи давньослов'янську мову, дослідник дійшов висновку, що в ній відсутня назва бука, але розповсюджені назви граба, плюща й тиса. З цього робиться висновок, що слов'янська прабатьківщина знаходилася поза ареалом бука, але в межах поширення рослин, добре відомих слов'янам. На думку Ю. Ростафінського це були Прип'ятське Полісся та Верхнє Подніпров'я.

Отже, у працях античних авторів обґрунтовується думка про те, що племена венедів, антів та склавинів мають спільне коріння. Подальше наукове вивчення етногенезу слов'ян дослідниками новітнього часу вказувало на те, що прабатьківщиною слов'ян слугувало межиріччя річок Вісли, Одри та Дніпра.

Джерела та література

1. Баран В. Д., Козак Д. Н., Терпиловський Р. В. Походження слов'ян. Київ : Наукова думка, 1991. С. 5–10. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Baran_Volodymyr/Pokhodzhennia_slovian.pdf?PHPSESSID=9aijajcc3vi50fmmtomjbn5lu0
2. Петров В. П. Етногенез слов'ян. Київ : Наукова думка, 1972. С. 11–12. URL: https://shron2.chtyvo.org.ua/Petrov/Etnohenez_slovian_Dzherela_etapy_rozvytku_i_problematyka.pdf?

УДК 94(477)«1399»

Алла Мілейко, Ірина Петренко
(Полтава)

ВПЛИВ БИТВИ НА ВОРСКЛІ 1399 РОКУ НА УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ

У статті проаналізовано руйнівні наслідки для українських земель Битви на Ворсклі 1399 року. Показано, що без сильного покровителя з боку Литви відбувався занепад української державності і ці землі стали ще більше вразливими до зовнішньої агресії. Внаслідок цього відбулося посилення польського та московського впливу, що врешті-решт призвело до поділу українських земель між двома імперіями.

Ключові слова: Битва на Ворсклі 1399 року, Полтавщина, князь Вітовт, хан Тохтамыш, хан Темир-Кутлуй.

The article analyzes the devastating consequences of the Battle of Vorskla in 1399 for the Ukrainian lands. It is shown that without a strong patron from Lithuania, the decline of Ukrainian statehood took place and these lands became even more vulnerable to external aggression. As a result, Polish and Moscow influence increased, which eventually led to the division of Ukrainian lands between the two empires.

Keywords: *Battle of Vorskla in 1399, Poltava region, Prince Vytautas, Khan Tokhtamysh, Khan Temir-Kutluy.*

12 серпня 2024 року виповнилося 625 років від дня битви на Ворсклі 1399 року. Її також називають «битвою народів», оскільки проти золотоординських ханів Темір-Кутлука та Єдигея на стороні Вітовта в ній виступили литовці, русичі, поляки, німці, татари Тохтамиша. Але, на жаль, у більшості історичних видань та підручників, особливо радянської доби, ця битва, яка мала доленосне значення для багатьох європейських народів. Її наслідки виявились доленосними не тільки для України, а й для її сусідів: Литви, Польщі, Московії.

Литовсько-руське військо зазнало поразки. Це мало трагічний наслідок для нашого краю. Мабуть, ще більш згубний, ніж Батієва навала. Відроджені поселення й фортеці знову були зруйновані (Посухов, 2002, с. 178).

Повідомляючи про поразку Литовського князя, жодне з стародавніх джерел точного місця, де відбувалося не вказує. Знаходження вірогідного місця битви досліджували чимало вчених. Як впливає з їхніх досліджень – це ймовірно два райони південно-західніше Полтави (села Сокілка – Кишенька – Орлик) та південно-східніше міста (Павлов, 2005, с. 339).

У великій битві загинули тисячі воїнів – литовців русичів, (українців, білорусів), поляків, німців, татар, східних слов'ян – росіян, з яких одні були під владою Литви, а інші – під Золотою ордою і тому вони воювали у складі військ противника, представників інших народів, хоча і була страшною поразкою Литовсько-Руської держави, але вона не зломила її. Золотоординці зруйнували, сплюндрували значну частину населених пунктів нашого краю. Та вже скоро після битви він починає відроджуватися (Жук, 2003, с. 375).

Поразка «на Ворсклі», оцінена як «страшний погром», «велика невдача», «військова катастрофа», стала початком занепаду Великого князівства Литовського. Багаточисельна армія Темір-Кутлука, переслідуючи князя та залишки його дружини, зруйнувала на своєму шляху до Києва десятки поселень, та тисячі українців потрапили в полон (Павлов, 2005, с. 340).

Упродовж усього XIV століття нічого не знаємо про напади татар на Київщину та Волинь, і можна думати, що татари вважали ці

землі своїми, такими, котрі не слід нищити. Ситуація змінилась. Заселені землі на території сучасної України стали для татар зоною війни та грабунку, і залишались такими у весь час перебування цих земель у складі Великого князівства Литовського (Жарких, 2017, с. 126).

Переслідуючи залишки військ Вітовта, ординці плюндрували і грабували Україну, їх загопи досягли аж Західної Волині. Українське населення вставало на захист своєї землі. Тому ворогам не вдалося взяти Кам'янець-Подільський, Кременець, Луцьк та багато інших міст. Основні ординські сили на чолі з тяжкопораненим Темір-Кутлуєм з'явилися біля Києва. Вони захопили і спалили Поділ. Але жителі міста та навколишніх сіл зосередились у замку та Києво-Печерському монастирі та успішно відбивали напади татар. Після невдалого штурму замку вороги взяли з киян «тисячу червоних» викупу, а з Києво-Печерського монастиря «тридесять червоних». «И поиде царь Темир-Кутлуй к Киеву, и взя с него окуп 3000 рублей литовским серебром, а силу свою все распустити воевать земли литовские, и ходиша расти татарские, воюючи даже до Великого Лучьского» (Кошлатий, 2009, с. 5-6), зазначав літописець.

Ординці до пізньої осені грабували міста й села Подніпров'я, Поділля, Брацлавщини й Волині. Дійшовши до Луцька, вони повернули в причорноморські та прикаспійські степи. Після цієї битви були знову знищені всі відроджені та споруджені в другій половині XIV століття міста-фортеці та інші поселення на Лівобережжі по шляху слідування золотоординців аж до берегів Дніпра навпроти Києва.

Російський історик С. М. Соловйов у своїй праці «История государства Российского» висловлював вдоволення з приводу розгрому армії Вітовта золотоординцями. Але для тодішніх жителів лівобережного Подніпров'я це було страшне лихо, це було друге велике розорення краю після нашестя Батия (Кошлатий, 2009, с. 5-6).

Тривалим наслідком можна вважати формування погляду литовського уряду на ці землі як на порубіжну територію, котра не є життєво важливою для віленського начальства і не варта якоїсь опіки. І справді, надалі литовський уряд не робив ніяких зусиль для оборони цих земель. Татари без жодних зусиль захоплювали центри воєводств (Київ – 1482 р., Брацлав – 1551 р.), і якщо не приєднали їх до Кримського ханства, то тільки тому, що не знали, як ними управляти. Але якби вони тільки схотіли – вони могли б володіти цими містами скільки завгодно, бо Литва не вжила ніяких заходів для їх відвоювання (Жарких, 2017, с. 126-127).

Міжусобна боротьба в орді дала можливість Вітовту скоро повернути приєднані за Тохтамиша землі Північного Причорномор'я. Він підтримував дружніх стосунки з татарами і

потатареними елементами, які кочували в південних регіонах, залучив їх до себе на службу, використовуючи для заселення Полтавського краю. У першій чверті XV ст. Вітовт здійснив ряд успішних походів проти Золотої Орди, у її володінні на Північний Кавказ. З того часу на території Полтавщини з'являється новий потік переселенців із Кабардино-Черкесії, які з дозволу Великого князя Литовського осідають у черкаських угодах понад Дніпром, освоюють запустілі після розорення краю золотоординцями землі нашого Подніпров'я, у пониззях Орлі, Ворскли, Псла, у Посуллі. Відроджується ряд знищених раніше в цих місцях фортець, засновуються нові поселення, відбувається процес асиміляції прибулих етносів з уцілілим місцевим населенням. Так сплюндрований після великої трагедії на Ворсклі Полтавський край знову почав вживати, відроджуватися з руїн і попелу, мов той легендарний чарівний птах Фенікс, який є символом невмирущості та відродження (Жук, 1999, с. 23).

Битва на Ворсклі 1399 року мала трагічні наслідки для українських земель, які відчувалися протягом століть. Її можна порівняти з другим Батиєвим нашествям за масштабами руйнувань та людськими втратами.

Ключовими наслідками є знищення міст і сіл: Поділля, Брацлавщина, Волинь, Київщина та інші регіони зазнали спустошення. Багато населених пунктів були повністю зруйновані, а їхні жителі загинули або потрапили в полон.

Відновлення татарських нападів: протягом 150 років після битви українські землі знову стали мішенню для грабіжницьких нападів з боку Золотої Орди. Це значно загальмувало економічний та культурний розвиток регіону.

Зміна політики Литовського князівства: поразка на Ворсклі підірвала могутність Великого князівства Литовського та змусила його відмовитися від експансії на схід. Це призвело до посилення Московського князівства, яке згодом стало головним суперником українських земель.

Занепад української державності: без сильного покровителя з боку Литви українські землі стали ще більш вразливими до зовнішньої агресії. Це сприяло посиленню польського та московського впливу, а зрештою й до поділу українських земель між двома імперіями.

Однак, битва на Ворсклі не стала остаточним ударом по українському народу. З часом спустошені землі почали відроджуватися, а нові поселення виникали на місці зруйнованих. Українці продовжували боротися за свою свободу та самобутність, використовуючи кожен шанс для збереження та розвитку своєї культури.

Битва на Ворсклі 1399 року стала трагічною сторінкою в історії України, але вона не зламала дух її народу. Навпаки, вона продемонструвала стійкість та волю українців до життя, яка дозволила їм зберегти свою ідентичність та збудувати нове майбутнє.

Джерела та література

1. Жарких М. Натиск на південь. Три роки політики Вітовта (1397–1399 рр.). К., 2017.
2. Жук В. Н. Велика битва на Ворсклі: До 600-річчя битви Вітовта із золотоординцями на Ворсклі 12 серпня 1399 р. Полтава, 1999.
3. Жук В. Н. Из сивої давнини. Нариси з історії України та Полтавщини VII ст. до н.е. – XVI ст. н.е. Полтава-Кобеляки : Кобеляки, 2003.
4. Кошлатий О. 610 років битві на Ворсклі. *Вечірня Полтава*. 2009. № 32.
5. Павлов В. Геополітичні наслідки битви Вітовта «на Ворсклі». Полтавський краєзнавчий музей. *Маловідомі сторінки історії, музеєзнавство, охорона пам'яток*. Полтава, 2004. Вип. 22.
6. Петренко І., Боєчко В. Битва князя Вітовта на річці Ворскла 1399 р. у дослідженнях істориків Віри Жук (1928–2008). *Сіверянський літопис*. 2023. № 6.
7. Посухов В. І. Битва 1399 р.: підказує народна пам'ять. *Археологічний літопис Лівобережної України*. 2002. Вип. 2.

УДК 94(477.75)«1917/1918»

Руслан Супруненко, Людмила Бабенко
(Полтава)

З ІСТОРІЇ КРИМСЬКОТАТАРСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ 1917 – ПОЧАТКУ 1918 РР.

Розглядаються історичні події на Кримському півострові, пов'язані з діяльністю кримськотатарського національного руху, його співпрацею з Українською Центральною Радою, заснуванням Кримської Народної Республіки у 1917 р. та знищенням її більшовиками на поч. 1918 р. Показано перебіг подій та історичні факти з діяльності Курултаю, припинення його діяльності більшовицькою владою в Криму. Акцентована увага на політичних контактах представників Курултаю з діячами Центральної Ради щодо військової співпраці та територіальної належності Криму до складу УНР.

Ключові слова: *Кримський півострів, Кримськотатарська революція, Челебіджіхан, Курултай, Кримська Народна Республіка, більшовицька окупація.*

The historical events on the Crimean peninsula related to the activities of the Crimean Tatar national movement, its cooperation with the Ukrainian Central Council, the founding of the Crimean People's Republic in 1917, and its destruction by the Bolsheviks in early 1918 are considered. The course of events and historical facts about the activities of the Kurultai and the termination of its activities by the Bolshevik